

ERFGOED BRUSSEL

April 2018 | Nr026-027

Dossier **KUNSTENAARSATELIERS**

Varia **INTERIEURINRICHTING VAN HET KIK**
GESPREKKEN OVER IMMATERIEEL ERFGOED

GESPREKKEN OVER IMMATERIEEL ERFGOED

INTERVIEW MET FRANCIS JACQUES, SECRETARIS-GENERAAL VAN DE OMMEGANG

ISABELLE LEROY

VERANTWOORDELIJKE VAN DE CEL IMMATERIEEL ERFGOED – DIRECTIE MONUMENTEN EN LANDSCHAPPEN

De dragers van de Keersen verlaten de Zavel (Marcel Vanhulst, 2016 © BUP/BSE).

Het is algemeen geweten dat de Ommegang van Brussel, die elk jaar begin juli gedurende twee avonden plaatsvindt, een belangrijk moment uit onze geschiedenis uitbeeldt. Deze stoet is een van de belangrijkste tradities in het Brussels gewest.

In maart 2017 heeft het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bij de Unesco in Parijs een officiële aanvraag ingediend om de Ommegang op te nemen in de representatieve lijst van het immaterieel cultureel erfgoed van de mensheid. Een lang proces, dat bijna tien jaar geleden door het verenigingsleven op gang werd gebracht, bereidde de kandidaatstelling voor. Deze werd aanvankelijk gesteund door de Federatie Wallonië-Brussel en werd afgerond door de Directie Monumenten en Landschappen van de Gewestelijke Overheidsdienst Brussel. Het is het eerste dossier dat door het Brussels Gewest werd ingediend na de overdracht van de bevoegdheden door de zesde staats hervorming. De Unesco zal het dossier onderzoeken in het werkingsjaar 2018-2019, het is dus nog even wachten op een beslissing. We gingen aankloppen bij de heer Francis Jacques, secretaris-generaal van de Ommegang, om het te hebben over de organisatie van het evenement en over de maatregelen die nodig zijn om deze traditie van generatie op generatie te kunnen doorgeven.

De Ommegang die in 1549 in Brussel plaatsvond, was een eerbetoon van de Brusselse gezagsdragers en bevolking aan Karel V en zijn zoon, de toekomstige Filips II. Wat is de huidige betekenis van de Ommegang?

Om te beginnen moet men weten dat de oorsprong van de Ommegang teruggaat tot de 14de eeuw. Het was aanvankelijk een procesie ter ere van Onze-Lieve-Vrouw van de Zavel die werd georganiseerd door het Serment van de Kruisboogschutters. Vandaag is de Ommegang een historische stoet, een reconstructie van de optocht die in 1549 voor Karel V defileerde. Het is ook een feestelijke gebeurtenis die zowel voor de 1.200 deelnemers als voor de inwoners van Brussel een uiting is van hun identiteit.

De traditie van de Ommegang ging teloor tijdens de troebelen van de 18de eeuw, maar kent sinds 1930 – toen hij in ere werd hersteld voor de viering van honderd jaar België – een echte heropleving. Wat blijft er vandaag nog over van de erfenis van Albert Marinus? Hoe is deze eeuwenoude traditie mettertijd geëvolueerd?

De Ommegang raakte in de 18de eeuw inderdaad in verval en ging slechts twee keer uit in de 19de eeuw (1825 en 1855). Maar in 1928-1930 blies men hem nieuw leven in op basis van beschrijvingen van de stoet die in 1549 ter ere van Karel V werd georganiseerd. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de traditie opgeschort, tot 1957. De huidige Ommegang is grotendeels gebaseerd op de versie van 1930, maar evolueert nog steeds en houdt gelijke tred met veranderingen in de samenleving. De Ommegang zet de traditie voort van de stoeten uit het voormalige Brabant waarin gilden, patriciërs, stedelijke magistraten, de clerus, rederijderskamers en ook dansers, muzikanten,

De ruiters van de federale politie vormen de keizerlijke escorte en dragen de vaandels van de bezittingen en de titels (Marcel Vanhulst, 2016 © BUP/BSE).

narren, reuzen, processiedraken en – soms – de figuur van Karel V aantraden.

De Ommegang is een kleurrijk evenement waaraan tal van figuranten uit heel België en alle lagen van de bevolking deelnemen. Wie zijn die mensen? Hoe zijn de rollen verdeeld in de stoet? Zijn er strikte regels om te mogen deelnemen aan de Ommegang?

De verschillende groepen en verenigingen zijn de behoeders of uitvoerders van specifieke onderdelen van het Brussels immaterieel erfgoed, zoals de sermenten van de kruisboogschutters, de boogschutters en de schermers, het marionnettentheater Toone, muzikanten en dansers, maar ook niet-Brusselaars, zoals de vendeliers van Aalst, de stellenlopers van Merchtem, de Gilles van Marchienne-au-Pont. De Ommegang brengt hen twee avonden per jaar samen. Iedereen, mannen, vrouwen en kinderen, is welkom om deel te nemen aan de Ommegang. Elk jaar nemen er nieuwe mensen, die vrienden of verwanten vervoegen, deel aan de

stoet. Er gelden geen strikte regels, behalve dan wat de kledij betreft en de 'tableaus' die elkaar opvolgen tijdens die avonden.

Hoe worden de waarden van de Ommegang van generatie op generatie doorgegeven?

De Ommegang is een levend erfgoed, waarvan de waarden al generaties lang, van familie op familie en tussen vrienden, mondeling worden doorgegeven. Vele kinderen nemen samen met hun ouders deel en brengen later op hun beurt hun kroost mee. Velen nemen al 40 of 50 jaar deel aan de Ommegang. De mannen en vrouwen die de verschillende elementen van dit levende erfgoed uitdragen en elk jaar deelnemen aan de Ommegang, bereiden hun rol voor binnen hun gemeenschap en geven hun ervaringen door aan de jongeren of nieuwe leden.

Hoe wordt de traditie van de Ommegang in stand gehouden? Hoe wordt de stoet voorbereid?

De levensvatbaarheid van de Ommegang – die momenteel niet bedreigd is – wordt voortdurend

De klermaakster zorgt ervoor dat iedereen mooi wordt aangekleed (Marcel Vanhulst, 2016 © BUP/BSE).

bewaakt. Meerdere factoren dragen daartoe bij: de activiteiten van de vzw Koninklijke Maatschappij van de Ommegang, die sinds 1928 bestaat, de goede contacten met de lokale overheden, het enthousiasme en de toewijding van de groepen, waarvan de meeste als sinds de jaren 1930 deelnemen. De kruisboogschutters, die in de jaren 1928-1930 een belangrijke rol speelden in de heropleving van de Ommegang, blijven van doorslaggevend belang voor het voortbestaan ervan.

De vzw is onophoudelijk bezig met de voorbereiding en de promotie van het evenement. Haar leden leggen contacten met de overheid en staan in voor de financiële aspecten, de infrastructuur en de logistiek. In de loop van het jaar organiseren ze vergaderingen om de deelnemende groepen nauw te betrekken bij het beheer en de bijsturing van de Ommegang. Zo kreeg de stoet de laatste jaren meer en meer waardering en trekt hij almaar meer toe-

schouwers, van de Zavel tot aan de Grote Markt.

Enkele maanden voor de nieuwe voorstellingen, komen de organisatoren en vertegenwoordigers van de verschillende groepen samen in Brussel om het verloop van de Ommegang van het jaar voordien en van het komende jaar te bespreken. Enkele weken voor de stoet, komen de organisatoren opnieuw bij elkaar om in aanwezigheid van de politie en de Stad het definitieve programma van de nieuwe editie voor te stellen, die nooit een exacte kopie is van het jaar voordien: de details verschillen, maar steeds met respect voor de historische authenticiteit. De vertegenwoordigers van de groepen geven de informatie op hun beurt door aan hun leden. Enkele dagen voor het evenement wordt een ultieme vergadering belegd om de coördinatie en het verloop van het evenement nog eens te controleren. Op de dagen van de Ommegang komen de verschillende groepen in

de vooravond samen in het centrum van de stad, waar ze hun rol nog eens overlopen, samen eten en zich naar het vertrekpunt begeven.

De kostuums, vlaggen, reuzen, wagens zijn elementen die integraal deel uitmaken van de stoet. Hoe blijven die bewaard?

Een vast team houdt zich onder leiding van de vzw bezig met de administratieve taken en het onderhoud en de restauratie van het materiaal, dat bestaat uit 2.500 kostuums, reuzen, processiedieren, wagens, vlaggen en talloze accessoires, maar ook met het beheer van het interne archief. De kostuums in renaissancestijl zijn van uitzonderlijke kwaliteit en worden gemaakt en gerepareerd door een team naaisters. Ze zijn gebaseerd op gravures en tekeningen, waarvan de meeste dateren van 1930. De kostuums van het keizerlijke hof zijn bedoeld om ook van nabij te worden bewonderd en er wordt dan ook veel aan-

De gewone burgers van Brussel maken de bloemenkarren klaar (Marcel Vanhulst, 2016 © BUP/BSE).

dacht besteed aan details als kant, borduurwerk, fluweel en satijn. De vlaggen, wagens, wapens en verschillende accessoires worden zorgvuldig onderhouden, bewaard en indien nodig gerestaureerd.

Wat verwacht u van een erkenning door Unesco?

De kandidatuur voor opname in de representatieve lijst van Unesco werd ingediend omdat de Ommegang een geslaagde her-nieuwing is van een traditie die haar oorsprong heeft in de middeleeuwen, die in 1930 nieuw leven werd ingeblazen en die sindsdien voortdurend evolueerde en zich vernieuwde, steeds met het verleden als inspiratiebron. Bovendien is de Ommegang op een onlosmakelijke manier verbonden met een cultureel unieke ruimte: de Brusselse Grote Markt, door Unesco erkend als werelderfgoed omwille van waarden die perfect met die van de Ommegang overeenkomen.

Deze erkenning zal worden gezien als een toegevoegde waarde en zal het belang van de Ommegang voor het culturele leven van Brussel bevestigen. Ze zal ook de culturele uitwisseling bevorderen tussen alle groepen die deelnemen aan de stoet, zoals de Meyboom van Brussel, de steltenlopers van Merchtem, de vendeliers van Aalst, de Gilles van Marchienne-au-Pont of de reuzendragers van Ath.

De inschrijving op de representatieve lijst kan uiteindelijk ook een internationale dialoog op gang brengen tussen de vertegenwoordigers van verschillende gemeenschappen die instaan voor het behoud van immaterieel cultureel erfgoed. Het biedt de gelegenheid om ervaringen uit te wisselen met het oog op de bescherming van hun immaterieel erfgoed.

Om af te ronden, welke boodschap wilt u onze lezers meegeven?

Kom kijken naar de Ommegang... of beter nog, word één van de 1.200

figuranten en draag op die manier, gehuld in een historisch kostuum, bij tot de herbeleving van dit belangrijk moment van onze geschiedenis tijdens twee avonden in een unieke sfeer en een prestigieus kader.

Vertaald uit het Frans

NOOT

1. Albert Marinus (1886-1979), letterkundige, historicus en specialist van de Belgische folklore, deed veel onderzoek en publiceerde talrijke boeken en artikelen over dit onderdeel van de folklore dat hem na aan het hart lag. Hij was de stichter van het tijdschrift *Le Folklore Brabançon* en van de Commission nationale de Folklore - Nationale commissie voor Folklore. Hij heeft de Brusselse Ommegang nieuw leven ingeblazen. Zie <http://www.albertmarinus.org>.

COLOFON

REDACTIECOMITÉ

Stéphane Demeter, Paula Dumont,
Murielle Lesecque,
Griet Meyfroots, Cecilia Paredes
en Brigitte Vander Bruggen

EINDREDACTIE NEDERLANDS

Paula Dumont en Griet Meyfroots

EINDREDACTIE FRANS

Stéphane Demeter

REDACTIESECRETARIAAT

Murielle Lesecque

COORDINATIE ICONOGRAFIE

Julie Coppens en Griet Meyfroots

COORDINATIE DOSSIER

Griet Meyfroots

AUTEURS/ REDACTIONELE MEDEWERKING

Marie Becuwe, Laurence Brogniez,
Marcel M. Celis, Victoire Chancel,
Tatiana Debroux, Paula Dumont,
Jacinthe Gigou, Coralie Jacques,
Harry Lelièvre, Judith Le Maire,
Isabelle Leroy, Gertjan Madalijns,
Dominique Marechal,
Griet Meyfroots, Christian Spapens,
Iwan Strauven, Linda Van Santvoort,
Francisca Vandepitte, Brigitte Vander
Bruggen, Tom Verhofstadt

VERTALING

Gitracom, Hilde Pauwels,
Ubiqu Belgium NV/SA

NALEZING

Koenraad Raeymaekers,
Wim Kenis, Harry Lelièvre,
Coralie Smets, Tom Verhofstadt en
de leden van het redactiecomité

VORMGEVING

Polygraph'

ONTWERPER MAQUETTE

The Crew communication nv

DRUK

IPM printing

VERSPREIDING EN

ABONNEMENTENBEHEER

Cindy De Brandt,
Brigitte Vander Bruggen
bpeb@gob.brussels

BEDANKINGEN

Cathy Clarisse, Chantal d'Udekem,
Anne Macebo, Mary Peterson,
Linda Van Santvoort, Menno de Boer

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Bety Waknine, directrice-generaal
van Brussel Stedenbouw en Erfgoed/
Gewestelijke overheidsdienst
Brussel, CNN – Vooruitgangstraat
80, 1035 Brussel.

De artikelen zijn gepubliceerd
onder de verantwoordelijkheid
van de auteurs. Alle rechten voor
het reproduceren, vertalen of
herwerken zijn voorbehouden.

CONTACT

Directie Monumenten en
Landschappen – Cel Sensibilisatie
CNN – Vooruitgangstraat 80, 1035 Brussel
<http://www.erfgoed.brussels>
broh.monumenten@gob.brussels

HERKOMST VAN DE FOTO'S

Mochten er ondanks onze inspanningen
om alle reproductierechten te betalen
toch nog gerechtigden zijn die niet
gecontacteerd werden, dan worden zij
verzocht zich kenbaar te maken bij de
Directie Monumenten en Landschappen
van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

LIJST MET AFKORTINGEN

AML - Archives et Musée de la
Littérature, Bruxelles (Belgique)
BUP/BSE - Bruxelles Urbanisme
et Patrimoine / Brussel
Stedenbouw en Erfgoed
CIBG - Centrum voor Informatica
voor het Brusselse Gewest
CIDEF - Centre d'Information, de
Documentation et d'Étude du Patrimoine
KBR - Koninklijke Bibliotheek van België
KCML - Koninklijke Commissie voor
Monumenten en Landschappen
KIK-IRPA - Koninklijk Instituut voor
het Kunstpatrimonium / Institut
royal du Patrimoine artistique
KMKG - Koninklijke Musea voor
Kunst en Geschiedenis
KMSKB - Koninklijke Musea voor
Schone Kunsten van België
SAB - Stadsarchief Brussel

ISSN

2034-5771

WETTELIJK DEPOT

D/2018/6860/023

Cette revue paraît également
en Français sous le titre
Bruxelles Patrimoines.

Erfgoed Brussel Reeds verschenen

001 - November 2011
Terug naar school

002 - Juni 2012
De Hallepoort

003-004 - September 2012
De kunst van het bouwen

005 - December 2012
Hôtel Dewez

Extra nummer 2013
Het erfgoed schrijft onze geschiedenis

006-007 - September 2013
Brussel, m'as-tu vu ?

008 - November 2013
Industriële architectuur

009 - December 2013
Parken en tuinen

010 - April 2014
Jean-Baptiste Dewin

011-012 - September 2014
Geschiedenis en herinnering

013 - December 2014
Cultusgebouwen

014 - April 2015
Zoniënwoud

015-016 - September 2015
Ateliers, fabrieken
en kantoren

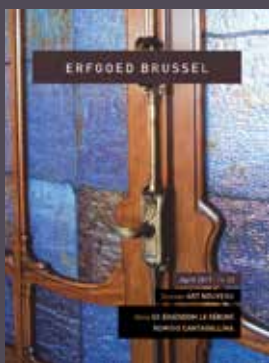
017 - December 2015
Stadsarcheologie

018 - April 2016
De Gemeentehuizen

019-020 - September 2016
Stijlen gerecycleerd

021 - December 2016
Victor Besme

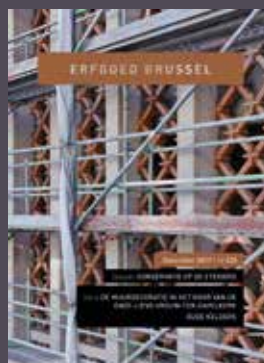
Laatste nummers

022 - April 2017
Art nouveau

023-024 - September 2017
Natuur in de stad

025 - December 2017
Conservatie op de steigers

2018
EUROPEAN YEAR
OF CULTURAL
HERITAGE
#EuropeForCulture

BRUSSEL STEDENBOUW EN ERFGOED
GEWESTELIJKE OVERHEIDSDIENST BRUSSEL

20 €

ISBN 978-2-87584-164-3